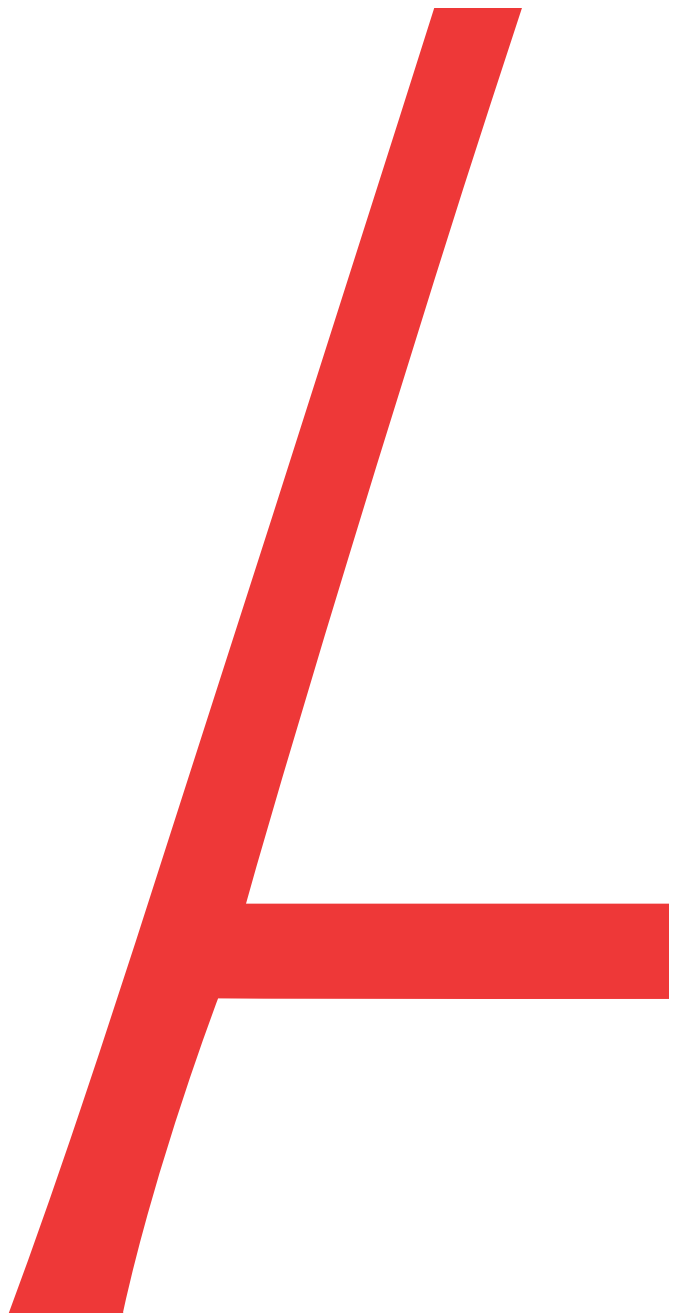

SANG

Nummer 1/2020

Sang

#1 2020

Redaktion Lea Wierød Borčak
Uffe Holmsgaard Eriksen
Fedja Wierød Borčak

Adresse Høghholmsvej 9, DK-8600 Silkeborg

Mail redaktion@tidsskriftetsang.dk

Hjemmeside www.tidsskriftetsang.dk

ISSN 2597-0518

Om tidsskriftet Tidsskriftet SANG er et forum for kritisk refleksion over sang som udtryksform. Vi bringer både forskning i og formidling om alle typer af sang fra alle faglige vinkler.

Manuskript SANG modtager mange typer indlæg, f.eks. artikler, anmeldelser, interviews og kommentarer. For vejledning se: <https://www.tidsskriftetsang.dk/manuskript>.

Støtte Tidsskriftet støttes af Statens Kunstfond.

K:
Statens
Kunstfond

”Midsommervisen”

Historien bag en af vore mest elskede sommersange

Holger Drachmanns kendte midsommervise ”Vi elsker vort land”, som bliver sunget om Sankt Hans-bålene hvert år rundt omkring i hele landet, er for mange indbegrebet af den danske sommer. Med sin fine og malende naturlyrik tegner den et billede af midsommertiden med dens lyse nætter og landskaber i fuldt flor, som virker lige så vedkommende i dag som for 135 år siden, da Drachmann skrev digtet. De evigtgyldige temaer som frihed, fred og glæde, samt den varme hjertelighed, gennemstrømmer stroferne, har i den grad været med til at bevare sangens popularitet og folkelighed helt frem til i dag. Dog er der ikke så mange, der kender ”Midsommervisens” tilblivelses- og receptions historie. Hvad var f.eks. Holger Drachmanns tanker bag digtet, og hvordan blev P.E. Lange-Müllers melodi modtaget i 1887, da den kom ud til offentligheden? Dette med mere vil artiklen her forsøge at kaste lys over, blandt andet ved at dykke ned i en interessant brevveksling mellem Drachmann og Lange-Müller samt nogle udvalgte avisartikler fra 1880’erne.

Samtidens modtagelse

Allerede i 1885 kunne man læse digtet i antologien *Fjæld-Sange og Æventyr*, der indeholdt skuespillet *Der var engang*, hvor en folkesanger i stykkets slutning foretog ”Midsommervisen” med følgende indledningsord: ”Min bedste Sang er Midsommer-Visen. Den handler om *Fred* og om *Kærlighed*” (Drachmann 1885, 195; kursiv i original).

Det var dog først i begyndelsen af 1887, da skuespillet i en stærkt ændret udgave blev opsat på Det Kongelige Teater, at folk fik kendskab til den smukke melodi til "Midsommervisen", som var komponeret af P.E. Lange-Müller. Noden blev straks trykt og udgivet, både for sig og i et samlet nodealbum med den øvrige musik til skuespillet, hvilket blev en øjeblikkelig succes. Blot to uger efter premieren den 23. januar berettede *Aarhus Stifts-Tidende* om, at første oplag af visen, som ellers var på "flere Tusinde Exemplarer", hurtigt var blevet udsolgt ("Fædrelandet", *Aarhus Stifts-Tidende*, 6. februar 1887).

"Midsommervisen", eller "Jægersangen i sidste Akt", som den også blev omtalt i samtidige avis anmeldelser, blandt andet ovenfor, da den i den nye udgave var fremført af en jæger og ikke en folkesanger, vakte ikke kun positiv opmærksomhed hos publikum, men også hos anmelderne. De var alle begejstrede for Lange-Müllers stemningsfulde musik, der var perfekt afstemt til skuespillets eventyrverden med dens forskellige stilmiljøer. Dog var der enkelte kritiske røster fra pressen vedrørende "Midsommervisen", blandt andet i *Dagens Nyheder*, der stillede spørgsmål ved melodiens folkelighed, hvilket er ganske interessant set i lyset af, at visen først fik en alternativ og mere sangbar melodi næsten 100 år senere med Shu-bi-dua i 1980 (Kjeldby 2012). Selvom anmelderen i 1887 fandt melodien smuk, påpegede han dens ændrede rytmiske forløb med skiftende taktart i gentagelsen af omkvædet, som ikke just var folkeligt:

Slutningssangen, 'en Midsommervise', et i og for sig kjønt og varmt følt Stykke Musik, men den folkelige Stil, som Komponisten her synes at have tilstræbt, er dog ikke ganske lykkedes. En paa Folkets Læber udsprungne Melodi vilde f. Ex. ikke saaledes falde i adskilte Afsnit som Sangens Slutningsstrofe, den, der i en noget anden rhythmisk Skikkelse gentages af Koret som Omkvæd. Men det har jo mindre at sige; Sangen er kjøn og stemningsfuld, og ikke uden Velbehag bærer man Slutningsstroferne med sig hjem. ("Det kongelige Theater. ('Der var engang -')", *Dagens Nyheder*, 25. januar 1887)

Skønt enkelte anmeldere som ovennævnte fandt melodien ufolkelig, var "Midsommervisens" hastige udbredelse og popularitet i høj grad medvirkende til *Der var engang*'s store succes på de skrå brædder. Den er blevet opført ca. 450 gange, alene på Det Kongelige Teater (Busk-Jensen 2012), og bare inden for perioden 1887–1910 var der ikke mindre end 213 opførelser af *Der var engang*. Succesen skyldtes dels Lange-Müllers stemningsfulde musik, hvoraf den smukke "Serenade" også blev et stort og blivende hit, dels beroede succesen på

samtidens to populære skuespillerbrødre, Emil og Olaf Poulsen, der spillede henholdsvis Prinsen af Danmark og Kasper Røghat (Wamberg 1998, 11).

Samarbejdet mellem Drachmann og Lange-Müller

Drachmann og Lange-Müller kom til at arbejde sammen flere gange efter *Der var engang*, som var deres første kunstneriske fællesprojekt. I den sidste del af sit liv omtalte Drachmann i et brev til Lange-Müller deres professionelle parløb: "Samarbejdet med Dig, som altid har været mig det kjæreste og er lykkedes mig bedst" (Drachmann 1970, 3:23). Under udarbejdelsen af musikken til *Der var engang* i 1884, kom Lange-Müller flere gange med konstruktiv kritik til Drachmanns tekst. Blandt andet foreslog han i den kendte "Serenade" at lægge en optakt ind, så prinsens sanger ikke skulle sætte uforberedt ind på det høje ges i begyndelseslinjen "Natten er svanger med Vellugt fin". Det kunne Drachmann godt se, så derfor tilføjede Lange-Müller et "Se" før "Natten", samt "O" og "Thi" som optakter til de næste strofer (Drachmann 1946, 3:192). Det har tenorsangere gennem tiden sikkert sat stor pris på.

Selvom samarbejdet om *Der var engang* var frugtbar, var der dog en enkelt ting, som Lange-Müller havde kraftige indvendinger imod, nemlig at "Midsommervisen" skulle indgå i skuespillet. Han mente, at den faldt uden for rammen, fordi den var for politisk. Drachmann havde i løbet af 1882–1883 brudt med Georg Brandes og den europæiskorienterede radikalisme, som han op gennem 1870'erne havde været en del af sammen med de øvrige brandesianere og tilhængere af det moderne gennembrud. Nu havde Drachmann i stedet tilsluttet sig nationalkonservatismen, der forfægtede den populære "Gud, Konge og Fædreland"-parole, som den radikale venstrefløj tog så stærkt afstand fra (Michaelsen 2020, 6). Flere af Drachmanns litterære værker fra perioden, f.eks. *Skygebilleder* fra 1883, var derfor stærkt præget af politiske undertoner og hyppige stikpiller til brødrene Brandes, hvilket Lange-Müller ikke syntes passede ind i en eventyrkomedie som *Der var engang*:

At Midsommervisen kan passe ind der, kan jeg ikke rigtig tænke mig; saa smuk den er, saa falder den ved sine 'Hentydninger' udenfor Rammen [...]; alene det, at den er saa dansk! Prindsen er ganske vist ogsaa dansk, hvor han præsenterer sig, men *der* er det ren Æsthetik, *her* derimod er der et 'ethisk' og et 'moderne' Præg, som absolut bringer Ens

Tanker bort fra Skuepladsen og tilsidst lige op paa Christiansborg ('vi vil Fred hertillands'). Jeg vilde ønske Du vilde gemme denne Midsommervise til Din næste Digtsamling. (Drachmann 1946, 3:193)

Drachmann protesterede dog og svarede: "Folkesangeren *skal* op paa Slottet og synge sin Vise. Netop *nu* skal de høre den Vise derhjemme [...] Visen *skal* synges. Altsaa, gør den saa *indtrængende* i Melodien, saa pragtfuld i Farven som mulig" (Drachmann 1946, 3:201; kursiv i original). Drachmann fik sin vilje, og visen kom med, selvom det i den endelige udgave som bekendt blev en jæger, der sang den. Drachmann var allerede dengang sikker på, at "Midsommervisen" ville blive en folkelig succes, idet han til et privat selskab begejstret har råbt: "Om et Par Aar vil den Sang være paa alle Danmarks Lirekasser" (Poulsen 1925, 293). Det fik han ret i, og resten af Lange-Müllers stemningsfulde musik blev i det hele taget en stor fortjeneste for skuespillets succes, hvilket Drachmann heller ikke lagde skjul på offentligt (se Drachmann 1887).

"Midsommervisens" nationalkonservatisme

Når man står og synger "Midsommervisen" med dens indledende "Vi elsker vort Land" om Sankt Hans-bålet, tænker man ikke nødvendigvis over den nationalkonservatisme og fædrelandskærlighed, der gennemstrømmer digtet. I første strofe beskriver Drachmann årets cyklus med skiftende årstider, hvortil han betoner, at Danmark er dejligt, uanset om det er jul, forår eller sensommer. I omkvædet og i starten af anden strofe konkluderer han dog, at Danmark er dejligst ved Sankt Hans, jf. "Men den skønneste Krans bli'r dog *din*, Sante-Hans!" samt "Vi elsker vort Land, men ved Midsommer mest" (Drachmann 1887, 88; kursiv i original). Mens resten af anden strofe beskriver en næsten nationalromantisk landidyl med gumlende køer i kløveren og tumlende føl og lam på den blomstrende eng sammen med en dansende ungdom, er tredje strofe langt mere militant i tonen.

Denne fremhæver i stedet en national kampgejst og et forsvar mod fjendtlige kræfter udefra, jf. "med Sværdet i Haand skal hver udenvælts Fjende beredte os kende" (Drachmann 1887, 89). Flere mener, at der sigtes til Preussen og Østrig, der angreb Danmark i 1864 (Kjeldby 2012; Knattrup 2015). Dette ville også være i god tråd med Drachmanns tidligere interesse for nederlaget, som han udfoldede i rejse-skildringen *Derovre fra Grænsen* fra 1877, der omhandlede det tabte Sønderjylland (Michaelsen 2020, 30). "Udenvælts" kan både betyde

P.S. Krøyer, *Sankt Hansblus på Skagen strand*, 1906. Deponeret på Skagens Kunstmuseer. Tilhører bankassistent Henry Styhrs Mindelegat. Beskåret.

”udenlandsk”, ”fremmed” eller ”fra en anden egn” ifølge *Ordbog over det danske Sprog*. Det er muligt, at Drachmann indirekte også sigtede til den europæiske radikalisme, som jo ikke nødvendigvis kom fra udlandet, men fra den brandesianske bevægelse i København. Uanset hvad ordet præcist dækker over, betoner Drachmann danskernes forsvar, som med bål ”paa Fædrenes Gravhøje” vil barrikadere sig og holde fjenden på afstand. Her bliver gravhøjene et nationalromantisk symbol på de stolte forfædre, hvis historie landet bygger på. Bålet er et stærkt samlingspunkt for befolkningen, og Drachmanns effektive brug af ”vi” indgyder sammenhold og fællesskabsfølelse i kampen for *fred*, som oven i købet er særligt fremhævet, både i 1885-udgaven af skuespillet samt den reviderede og opførte version fra 1887.

”Midsommervisen” fik i løbet af 1887 tilknyttet en ekstra strofe, som mange i dag ikke kender, da den ikke er medtaget i de fleste nyere sangbøger. Mens de tre første strofer er løsrevet fra handlingen i *Der var engang*, er den fjerde strofe indholdsmæssigt knyttet til både skuespillet og en faktuel begivenhed. De første linjer lyder således:

Vi elsker vort Land,
og vi hilser den Drot,
som har prøvet og valgt sig den rette Fyrstinde. (Drachmann 1887, 93)

Drachmanns brug af en drot og en fyrstinde sigter dels til Prinsen af Danmark, der omsider kan fejre bryllup med Prinsessen af Illyrien, dels sigter det til en ganske særlig begivenhed, der fandt sted i virkeligheden, nemlig den 17. september 1887, hvor store dele af den euro-

pæriske kongefamilie samt kejseren og kejserinden af Rusland, var i Det Kongelige Teater for at overvære forestillingen. Det var til denne specielle begivenhed, Drachmann tilføjede den ekstra strofe (Wamberg 1998, 44; "Hoffet i København", *Dagbladet*, 18. september 1887). Strofen er derfor så tæt knyttet til denne særlige kontekst, at den naturligt nok ikke har samme aktualitetspræg og relevans for befolkningen i dag og derfor som regel er udeladt i sangarkene til Sankt Hans.

Afslutningsvis kan det siges, at "Midsommervisen" trods sine 135 år stadig har en betydelig plads i danskernes hjerter og fortsat bliver sunget om Sankt Hans-bålene, selvom Lange-Müllers melodi en del steder efterhånden er blevet udkonkurreret af Shu-bi-duas mere folkelige pendant. Det er interessant at se, hvordan samtidens presse modtog "Midsommervisen", og at Lange-Müllers melodi faktisk fik kritik for at være ufolkelig. Her er de gamle avisartikler fra 1880'erne virkelig med til at levendegøre perioden, så den føles mere nærværende og relaterbar for en læser anno 2020. Det samme er tilfældet med brevvekslingen mellem Drachmann og Lange-Müller, som giver et unikt privat indblik i Drachmanns nationalkonservative idealer og tanker bag "Midsommervisen", samt Lange-Müllers indvendinger imod at lade en så politisk sang indgå i *Der var engang*. Dens politiske budskab tænker man jo ikke over i dag, når den synges om Sankt Hans-bålene landet over, men måske kan denne historiske vinkling af emnet være med til at skærpe interessen for "Midsommervisens" spændende tilblivelses- og receptionshistorie.

Videre læsning

Der er her i foråret udkommet en ny og tiltrængt biografi om Holger Drachmann af Knud L. Frederiksen, som er meget læseværdig. Den hedder *Holger Drachmann: Vi vil fred her til lands* og er udkommet hos Gyldendal.

Bibliografi

- Busk-Jensen, Lise. 2012. "Angreb på det moderne liv og brødrene Brandes". I *Dansk litteraturs historie* på *lex.dk*. Tilgået 30. maj 2020. http://dansk-litteraturshistorie.lex.dk/Angreb_p%C3%A5_det_moderne_liv_og_br%C3%B8drene_Brandes.
- Dagbladet*. 1887. "Hoffet i Kjøbenhavn". 18. september.
- Dagens Nyheder*. 1887. "Det kongelige Theater. ('Der var engang –')". 25. januar.
- Drachmann, Holger. (1887) 1946. *Der var engang: Æventyr-Komedie i fem Akter og et Forspil*. Fotografisk optryk af 1887-udgaven. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Drachmann, Holger. 1885. *Fjæld-Sange og Æventyr*. København: Gyldendals Forlag.
- Drachmann, Holger. 1887. "Kjærlighed er aldrig for haard". *Morgenbladet*. 6. marts.
- Drachmann, Holger. 1968–70. *Breve fra og til Holger Drachmann*. 4 bind. Redigeret af Morten Borup. København: Gyldendal.
- Kjeldby, Kristoffer Brinch. 2012. "Vi elsker vort land", *Det Kgl. Bibliotek*. Tilgået 30. maj 2020. <http://www5.kb.dk/da/nb/samling/ma/fokus/mdrsang/2012mid-sommervisen.html>.
- Knattrup, Kristoffer Uhre. 2015. "Gå på opdagelse i Midsommervisen". *Kristeligt Dagblad*, 22. juni.
- Michaelsen, Anne Marie Leth. 2020. "Holger Drachmann og Georg Brandes: Et litteratur- og kulturhistorisk studium af Holger Drachmanns omskiftelige forhold til brandesianismen i 1870'erne og -80'erne, eksemplificeret i skuespillet *Der var engang*" (speciale, Aarhus Universitet).
- Poulsen, Anna. 1925. *En Skuespillers Liv: Minder om et Samliv med Emil Poulsen*. Eget forlag.
- Wamberg, Niels Birger. 1998. "Holger Drachmann og hans eventyr". I *Der var engang*, bearbejdet af Jan Maagaard, 11–47. Virum: Green.
- Aarhus Stifts-Tidende*. 1887. "Fædrelandet". 6. februar.

Anne Marie Leth Michaelsen, cand.mag. i Nordisk Sprog og Litteratur med tilvalgsfag i Historie. Hun blev kandidat fra Aarhus Universitet i marts 2020 med specialet "Holger Drachmann og Georg Brandes: Et litteratur- og kulturhistorisk studium af Holger Drachmanns omskiftelige forhold til brandesianismen i 1870'erne og -80'erne, eksemplificeret i skuespillet *Der var engang*". Specialet kan tilgås via AU Library eller ved henvendelse til denne artikels forfatter, som kan kontaktes på mail-adressen annemarie.beatles@gmail.com.